

Przystanek historia

<https://przystanekhistoria.pl/pa2/tematy/niemcy/61572,Niemieckie-obozy-na-ziemiach-polskich-1939-1945.html>

Brama śmierci na terenie KL Stutthof Fot. IPN

ARTYKUŁ

Niemieckie obozy na ziemiach polskich 1939-1945

OKRES HISTORYCZNY

(1939-1945) II wojna światowa

Autor: MONIKA TOMKIEWICZ 13.06.2020

Poniższy tekst ma charakter wprowadzający do tematyki funkcjonowania w latach 1939-1945 niemieckich obozów zlokalizowanych na terytorium Polski w

jej obecnych granicach.

W okresie niemieckiej okupacji obywatele polscy zostali poddani eksterminacyjnej polityce III Rzeszy Niemieckiej, której celem była zagłada biologiczna Narodu oraz jego kulturalne i materialne wyniszczenie. Zbrodnicze akcje dokonane na obywatelach polskich zapoczątkowane zostały we wrześniu 1939 r. przez jednostki Wehrmachtu, SS, *Einsatzgruppen*, Gestapo i *Volksdeutscher Selbstschutz*. Od tego momentu, praktycznie do samego końca wojny w 1945 r. dochodziło do ludobójstwa w niemieckich obozach koncentracyjnych, obozach zagłady, a także innych ośrodkach przymusowego odosobnienia tj. aresztach i więzieniach, obozach pracy przymusowej, obozach jenieckich i internowania, obozach przesiedleńczych i germanizacyjnych oraz gettach przeznaczonych dla ludności narodowości żydowskiej. Utworzone na ziemiach okupowanej Polski obozy, podobozy, getta, komanda robocze różnego typu i przeznaczenia służyły fizycznej likwidacji więzionej w nich ludności oraz wykorzystywaniu pracy więźniów dla potrzeb gospodarczych III Rzeszy. Obywatele polscy byli też więzieni w różnych obozach znajdujących się na terytorium Rzeszy i w innych okupowanych krajach europejskich.

Utworzone na ziemiach okupowanej Polski obozy, podobozy, getta, komanda robocze różnego typu i przeznaczenia służyły fizycznej likwidacji więzionej w nich ludności oraz wykorzystywaniu pracy więźniów dla potrzeb gospodarczych III Rzeszy.

Wypracowany w latach 1933-1937 w III Rzeszy model obozu koncentracyjnego z określeniem jego wewnętrznej organizacji, struktur załóg SS oraz traktowania i karaniami więźniów był systematycznie wdrażany w funkcjonujących na terytorium okupowanej Polski obozach.

Stutthof

Stutthof przeszedł do historii jako niemiecki nazistowski obóz koncentracyjny założony z inicjatywy Gauleitera Alberta Forstera. Pierwszy transport liczący ok. 135-150 polskich mieszkańców Wolnego Miasta Gdańska, aresztowanych 1 września 1939 r., dostarczono do obozu Stutthof 2 września 1939 r. Początkowo obóz ten w

nomenklaturze niemieckiej nazwano przejściowym obozem dla więźniów cywilnych Stutthof (*Zivilgefangenenlager Stutthof*). Obozów tego typu na terenie ziem polskich od września 1939 r. było więcej, ale tylko niektóre zostały rozbudowane i istniały do końca okupacji niemieckiej. Pomimo, że obóz Stutthof od początku spełniał wymogi stawiane niemieckim obozom koncentracyjnym, to dopiero Heinrich Himmler, po osobistej wizytacji obozu w dniu 23 listopada 1941 r., wyraził zgodę na nadanie takiego statusu z dniem 7 stycznia 1942 r. Ewakuację KL Stutthof zaplanowano na 25 stycznia 1945 r. Szacuje się, że na skutek zbrodniczej działalności w KL Stutthof śmierć poniosło ok 65 tys. więźniów zarówno w obozie macierzystym, jak i jego podobozach i komandach pracy oraz na wszystkich szlakach ewakuacyjnych drogami lądowymi i morskimi w 1945 r.

Załadunek więźniów z więzienia tarnowskiego, do wagonów osobowych na stacji kolejowej w Tarnowie (jeden z pierwszych transportów jaki odjechał do KL Auschwitz), 1940 r. Fot. AIPN

KL Auschwitz

Pierwszy obóz koncentracyjny stworzony na terytorium zajętej przez Niemcy Polski powstał w maju 1940 r. na przedmieściach Oświęcimia. Bezpośrednim powodem utworzenia KL Auschwitz była stale powiększająca się liczba aresztowanych Polaków i przepełnienie miejscowych więzień. Pierwszy transport Polaków, podejrzewanych głównie o udział w konspiracji, dotarł do KL Auschwitz 14 czerwca 1940 r. z więzienia w Tarnowie. Od 1942 r. obóz ten był jednym z głównych ośrodków „*Endlösung der Judenfrage*” („ostateczne rozwiązanie kwestii żydowskiej”), gdzie przywożeni z całej Europy Żydzi byli mordowani za pomocą cyklonu B. W 1944 r., w szczytowym okresie działania, obóz składał się z trzech części: utworzonego w 1940 r. Auschwitz I, stworzonego w 1941 r. **Auschwitz II-Birkenau oraz Auschwitz III. W latach 1942-1944 KL Auschwitz miał ponad 40 podobozów, w których więźniowie byli wykorzystywani do prac przymusowych dla niemieckich zakładów przemysłowych i gospodarstw rolnych.** Obóz Auschwitz stał się dla świata symbolem terroru, ludobójstwa i Shoah. Szacuje się, że w obozie tym zginęło blisko 1,1 mln. więźniów, a wśród nich: 1 mln. Żydów, od 70 do 75 tys. Polaków, 21 tys. Romów i Sinti, 15 tys. jeńców radzieckich i 10-15 tys. więźniów innych narodowości.

Kobiety i dzieci po przybyciu na rampę w Brzezince, maj 1944 r.

Fot. AIPN

KL Lublin - Majdanek

W lipcu 1941 r. na mocy decyzji Heinricha Himmlera powołano kolejny obóz koncentracyjny KL Lublin, zwany potocznie od dzielnicy usytuowania Majdankiem. Majdanek funkcjonował od października 1941 r. do lipca 1944 r. Obóz przeznaczony był dla 25-50 tys. więźniów, którzy mieli stanowić darmową siłę roboczą dla realizacji planów rozbudowy III Rzeszy. Budowany od jesieni 1941 r. obóz nosił początkowo nazwę *Kriegsgefangenenlager der Waffen SS Lublin* (obóz dla jeńców wojennych), zaś w lutym 1943 r. został przemianowany na *Konzentrationslager Lublin* (obóz koncentracyjny). Obóz ten również stanowił istotne ogniwo realizacji „ostatecznego rozwiązania kwestii żydowskiej”. Majdanek posiadał kilka podobozów: w Lublinie na terenie byłego lotniska zakładów Plagego i Laśkiewicza oraz przy ul. Lipowej, a także w Budzynie, Radomiu, Bliżynie i Warszawie. Więźniowie pochodzili prawie z 30 państw. Dominowali obywatele Polski, ZSRS oraz Czechosłowacji. Spośród prawdopodobnie 150 tys. więźniów, którzy przeszli przez Majdanek, według najnowszych badań życie straciło blisko 80 tys. osób. Wśród nich największą liczbę zmarłych i pomordowanych stanowili Żydzi (około 60 tys. osób), następnie Polacy, Białorusini, Ukraińcy i Rosjanie. Tragiczna historia lubelskiego obozu koncentracyjnego dobiegła końca 22 lipca 1944 r., kiedy to obóz został zlikwidowany.

Najważniejsze niemieckie obozy

**koncentracyjne i niemieckie
obozy śmierci w granicach tzw.
Wielkich Niemiec w latach
1941-1944. Grafika z portalu IPN
truthaboutcamps.eu**

Gross-Rosen

Kolejny obóz Gross-Rosen powstał w sierpniu 1940 r. jako filia KL Sachsenhausen. Osadzeni w nim więźniowie przeznaczeni byli do pracy w miejscowym kamieniołomie granitu. Pierwszy transport przybył tam 2 sierpnia 1940 r. 1 maja 1941 r. *Arbeitslager Gross-Rosen* uzyskał status samodzielnego obozu koncentracyjnego. Ze względu na warunki pracy osadzonych, uznawany jest za jeden z najcięższych obozów koncentracyjnych. Największa rozbudowa obozu przypada na rok 1944. Wówczas to, obok obozu głównego, powstaje blisko 100 filii zlokalizowanych przede wszystkim na terenie Dolnego Śląska, Sudetów i Ziemi Lubuskiej. Szacuje się, że przez obóz macierzysty i jego filie przeszło ok. 125 tys. więźniów. Do najliczniejszych grup narodowościowych należeli Żydzi z różnych państw europejskich, Polacy i obywatele ZSRR. Według najnowszych ustaleń w KL Gross-Rosen zginęło ok. 40 tys. osób.

**Stos butów więźniów obok baraku
po wyzwoleniu obozu Gross-
Rosen. Fot. AIPN**

Obóz zagłady w Treblince

W połowie 1942 r. Niemcy wybudowali obóz zagłady Treblinka (*SS-Sonderkommando Treblinka*), w pobliżu istniejącego już obozu pracy Treblinka I. Obóz ten powstał w ramach „Akcji Reinhard”, której celem było wymordowanie ludności żydowskiej. Pierwszy transport przybył do obozu 23 lipca 1942 r. i składał się z Żydów deportowanych z getta warszawskiego. Kolejne transporty złożone były z ludności żydowskiej przywiezionej z terenów okupowanej Polaki, a także Czechosłowacji, Grecji, Jugosławii, Francji i ZSRR. Więźniów uśmiercano za pomocą gazów spalinowych w wybudowanej na terenie obozu komorze gazowej. W obozie tym zostało zamordowanych ponad 800 tys. osób, których zwłoki dla zatarcia śladów palono na specjalnie skonstruowanych rusztach. Po wybuchu 2 sierpnia 1943 r. zbrojnego powstania więźniów obóz był

systematycznie likwidowany aż do listopada 1943 r., kiedy to infrastruktura obozowa została całkowicie rozebrana, a teren obozu zaorano.

Ekshumacje na terenie obozu zagłady w Treblince. Widoczne porozrzucane kości, 7 listopada 1945 r. Fot. AIPN

W utworzonych na terytorium okupowanej Polski obozach z powodu eksterminacji bezpośredniej i pośredniej życie straciło kilka milionów ludzi. Więźniów poddawano różnym formom eksterminacji bezpośredniej do których należało: gazowanie, rozstrzelanie i inne formy mordowania, wykonanie egzekucji na mocy wyroków wydawanych przez policyjne sądy doraźne (*Polizeistandgericht*), bicie, zagryzanie przez psy obozowe i szykanowanie.

Latem 1943 r. na mocy rozkazu Heinricha Himmlera założony został *Konzentrationslager Warschau* (KL Warschau) na terenie ruin zlikwidowanego getta warszawskiego. Obóz ten funkcjonował jako filia KL Majdanek do 5

sierpnia 1944 r., kiedy to został zdobyty przez żołnierzy batalionu Armii Krajowej "Zośka". Według szacunków w obozie tym przetrzymywanych było ponad 7 tys. osób większości narodowości żydowskiej z różnych państw Europy tj.: Polski, Grecji i Węgier. Wyzwolenia obozu doczekało jedynie ok. 300 więźniów.

Niemiecki nazistowski obóz pracy i koncentracyjny Plaszow był jednym z trzech obozów koncentracyjnych założonych przez III Rzeszę na terytorium Generalnego Gubernatorstwa. Został stworzony przez Niemców w październiku 1942 r. w Krakowie na obszarze dwóch nieistniejących cmentarzy żydowskich w dzielnicy Wola Duchacka. Początkowo funkcjonował jako obóz pracy (*Zwangsarbeitslager*) z przeznaczeniem dla kilku tysięcy żydowskich więźniów przeniesionych ze zlikwidowanego w marcu 1943 r. getta krakowskiego. W styczniu 1944 r. płaszowski obóz pracy został przekształcony w obóz koncentracyjny (*Konzentrationslager Plaszow bei Krakau - KL Plaszow*), w którym osadzono głównie osoby narodowości żydowskiej. Na podstawie przeprowadzonych badań naukowych szacuje się, że przez cały okres funkcjonowania obozu więziono w nim około 30 tys. osób, a zamordowano ok. 5 tys. W sierpniu 1944 r. zaczęła się likwidacja KL Plaszow, a 14 stycznia 1945 r. rozpoczął się „marsz śmieci” ostatniej grupy ok. 600 więźniów.

**Grupa małych dzieci żydowskich
idzie parami na jednej z ulic Łodzi
podczas deportacji do obozu
zagłady w Chełmnie nad Nerem
latem 1942 r. Fot. AIPN**

W utworzonych na terytorium okupowanej Polski obozach z powodu eksterminacji bezpośredniej i pośredniej życie straciło kilka milionów ludzi. Więźniów poddawano różnym formom eksterminacji bezpośredniej do których należało: gazowanie, rozstrzelywanie i inne formy mordowania, wykonanie egzekucji na mocy wyroków wydawanych przez policyjne sądy doraźne (*Polizeistandgericht*), bicie, zagryzanie przez psy obozowe i szykanowanie. Do form eksterminacji pośredniej, w związku z którą więźniowie umierali w obozie należały: złe warunki bytowe i sanitarne, ciężka praca, nieodpowiedni ubiór i wyżywienie, choroby i epidemie, eksperymenty pseudomedyczne i wypadki przy pracy. Eksterminacyjne działania mające na celu realizację programu zagłady dokonanej na obywatelach polskich w niemieckich nazistowskich obozach koncentracyjnych uznane zostały przez Międzynarodowy Trybunał Wojskowy w Norymberdze w 1946 r. za zbrodnie przeciwko pokojowi, zbrodnię wojenną i zbrodnię przeciwko ludzkości.

Śródtytuły dodane przez Redakcję

COFNIJ SIĘ